

bestuursopleiding geen geld meer ter beschikking maar deze werd toen een generatie lang als Indische School door de gemeente Delft voortgezet; zij werd in 1900 opgeheven. Inmiddels was ook, gelijk eerder vermeld, een bestuursopleiding mogelijk geworden aan het Koning Willem III-gymnasium te Batavia.¹

In het begin van de twintigste eeuw kreeg de opleiding voor Indisch bestuursambtenaar een wetenschappelijke grondslag: men werd door de minister van koloniën als candidaat-Indisch ambtenaar aangewezen en kon dan, desgewenst met financiële steun van het rijk, een speciale opleiding volgen in Den Haag; deze vond van 1922 af aan de Rijksuniversiteit te Leiden plaats. Die universiteit kende al sinds 1876 een op Indië gerichte opleiding maar had in de eerste decennia van haar bestaan slechts Indische rechterlijke ambtenaren gevormd, niet bestuursambtenaren. Het in Leiden gegeven onderwijs was van hoog gehalte en maakte, wat zijn ideologische grondslag betrof, ernst met Indië's ontvoogding. Met steun van enkele grote ondernemingen, o.m. van de Koninklijke/*Shell*, kwam er in '25 een concurrerende opleiding in de vorm van een bijzondere faculteit ('de oliefaculteit') aan de Rijksuniversiteit te Utrecht; daar werd in conservatiever geest hoger onderwijs gegeven. Op die tegenstelling tussen Leiden en Utrecht komen wij nog terug.

Wie na het voltooiën van de opleiding in de Indische dienst werd aangesteld, kon toegevoegd worden aan het centrale bestuursapparaat of aan een gouvernementsdienst dan wel opgenomen worden in het apparaat van het Binnenlands Bestuur ('het BB', zoals het werd genoemd); hij begon daar als aspirant-controleur en kon bij gebleken geschiktheid via de rangen van controleur en controleur eerste klasse (belast met het toezicht op een z.g. onderafdeling) tot de hogere rangen opklimmen: die van assistent-resident (belast met het toezicht op een z.g. afdeling²), van resident (belast met het toezicht op een veel groter gebied, een residentie) en tenslotte van gouverneur (op Java van een provincie, in de Buitengewesten van een gouvernement). De administratieve indeling van Indië is herhaaldelijk gewijzigd – hier willen wij volstaan met te vermelden dat er ten tijde van de Japanse invasie, op Java (de Vorstenlanden uitgezonderd) drie provincies waren: West-Java, Midden-Java en Oost-Java, elk met een gouverneur aan het hoofd, en dat ook Sumatra, Borneo

¹ Die opleiding bestond tot 1913. ² In de Buitengewesten stonden afdelingen ook wel onder een controleur en er waren daar kleine eilanden of eilandengroepen die onder een z.g. gezaghebber of hulpgezaghebber stonden. Op Java en Madoera waren de assistent-residenten aan de resident toegevoegd.